

Tekerlekli Sandalye Basketbolcularının Liderlik Yönelimlerinin Yaşam Tatminine Etkisi

Hulusi Alp ¹

¹Süleyman Demirel Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği, Isparta, Türkiye.

Özet

Alp, H. (2026). Tekerlekli Sandalye Basketbolcularının Liderlik Yönelimlerinin Yaşam Tatminine Etkisi. *Journal of Young Sport Academy*, 2(1), 67-81.

Sorumlu Yazar: Hulusi Alp, hulusialp@sdu.edu.tr

Geliş Tarihi/Received: 28.12.2025
Kabul Tarihi/Accepted: 31.01.2026
Yayın Tarihi/Published: 15.02.2026

Bu çalışmada, tekerlekli sandalye basketbolcularının liderlik yönelimlerinin yaşam tatmini üzerindeki etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma grubunu, Türkiye Basketbol Federasyonu (TBF) Tekerlekli Sandalye Basketbol 1. ve 2. Liglerinde forma giyen toplam 137 profesyonel erkek basketbolcu oluşturmaktadır. Demografik verilerin toplanmasında araştırmacı tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu kullanılmış; sporcuların liderlik yönelimlerini belirlemek amacıyla Çok Yönlü Liderlik Yönelimleri Ölçeği, yaşam tatminlerini ölçmek için ise Yaşam Tatmini Ölçeği uygulanmıştır. Verilerin analizinde öncelikle normallik ve varyans homojenliği test edilmiştir. İkili karşılaştırmalarda Bağımsız Örneklem t-Testi, çoklu karşılaştırmalarda Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) kullanılmış; liderlik yönelimlerinin yaşam tatmini üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla hiyerarşik regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçları, yaş, spor yaşı ve engel durumu gibi değişkenlere göre sporcuların liderlik yönelimleri ve yaşam tatmini düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Regresyon analizi bulgularına göre, liderlik düzeyinin yaşam tatmininin anlamlı bir yordayıcısı olduğu belirlenmiştir ($F = 54,284$; $p < .001$). Liderlik düzeyi, yaşam tatminindeki toplam varyansın yaklaşık %28'ini açıklamaktadır. Buna göre, liderlik puanındaki bir birimlik artışın, yaşam tatmini puanında 0,801 birimlik artış sağladığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak, tekerlekli sandalye basketbolcularının liderlik yönelimlerinin yalnızca sportif performansla sınırlı kalmadığı, aynı zamanda bireylerin yaşam tatminlerini anlamlı düzeyde artıran önemli bir psikososyal faktör olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Basketbol, liderlik, tekerlekli sandalye, yaşam tatmini

Copyright for articles published in this journal is retained by the authors, with first publication rights granted to the journal under the CC BY-NC 4.0 license.

The Impact of Leadership Orientations on Life Satisfaction in Wheelchair Basketball Players

Research Article

Abstract

This study aimed to examine the effect of leadership orientations on life satisfaction among wheelchair basketball players. The study sample consisted of a total of 137 professional male basketball players competing in the Turkish Basketball Federation (TBF) Wheelchair Basketball 1st and 2nd Leagues. Demographic data were collected using a Personal Information Form developed by the researcher. The Multifactor Leadership Orientations Scale was administered to assess athletes' leadership orientations, while the Life Satisfaction Scale was used to measure their levels of life satisfaction. Prior to the analyses, assumptions of normality and homogeneity of variance were tested. Independent Samples t-tests were employed for pairwise comparisons, and One-Way Analysis of Variance (ANOVA) was used for multiple group comparisons. To determine the effect of leadership orientations on life satisfaction, hierarchical regression analysis was conducted. The results revealed statistically significant differences in athletes' leadership orientations and life satisfaction levels according to variables such as age, years of sports experience, and type of disability. Findings from the regression analysis indicated that leadership level was a significant predictor of life satisfaction ($F = 54.284, p < .001$). Leadership level accounted for approximately 28% of the total variance in life satisfaction. Accordingly, a one-unit increase in leadership score was associated with a 0.801-unit increase in life satisfaction score. In conclusion, the results suggest that leadership orientations among wheelchair basketball players are not limited to athletic performance but also represent an important psychosocial factor that significantly enhances individuals' life satisfaction.

Keywords: Basketball, leadership, life satisfaction, wheelchair

GİRİŞ

Dünya genelinde bir milyardan fazla engelli birey bulunmaktadır ve bu sayı dünya nüfusunun yaklaşık %15'ine karşılık gelmektedir. Diğer bir ifadeyle dünyadaki her yedi kişiden biri engellidir. Bu grubun yaklaşık 190 milyonunu, günlük yaşam işlevlerinde ciddi güçlükler yaşayan yetişkinler oluşturmaktadır (Abubakar ve ark., 2025; WHO, 2023). Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Birleşmiş Milletler (BM) raporları, özellikle fiziksel engeller nedeniyle sınırlı fiziksel aktivite düzeyine sahip bireyler açısından egzersiz ve sporun toplum sağlığı için giderek daha kritik bir önem kazandığını vurgulamaktadır. Son yıllarda engelli sporcuların ve kadın sporcuların uluslararası alanda elde ettikleri başarılar, uyarlanmış spor dallarına olan ilginin artmasına ve bu alanın görünürlüğünün yükselmesine katkı sağlamıştır (Auxter ve ark., 1997; Özdemir ve ark., 2009). Engelli bireyler için geliştirilen çok sayıda uyarlanmış spor dalı bulunmakta olup tekerlekli sandalye basketbolu bu branşlar arasında en yaygın ve popüler olanlardan biridir.

Tekerlekli sandalye basketbolu, sporculara hem saha içinde hem de saha dışında liderlik rolleri üstlenme fırsatı sunmaktadır. Liderlik, takım başarısının temel belirleyicilerinden biri olmasının yanı sıra sporcuların öz güven, öz yeterlilik ve psikososyal gelişimlerini destekleyen önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Araştırmalar tekerlekli sandalye basketbolcularının liderlik becerilerinin takım çalışması, etkili iletişim, problem çözme ve stratejik düşünme gibi alanlarda anlamlı kazanımlar sağladığını ortaya koymaktadır (Spaaij ve ark., 2014). Bununla birlikte, bu sporcuların liderlik rolleri üstlenmeleri, toplum içinde olumlu rol modeller olarak algılanmalarına ve engelli bireylerin sosyal katılıma teşvik edilmesine katkıda bulunmaktadır (Kayama ve ark., 2023). Bu yönüyle liderlik, tekerlekli sandalye basketbolcularının yalnızca sportif değil, aynı zamanda sosyal ve bireysel yaşamlarında da etkin ve üretken bireyler olmalarını destekleyen bir yapı sunmaktadır.

Tekerlekli sandalye basketbolu, engelli bireylerin fiziksel aktiviteye katılımını artırmanın yanı sıra psikososyal iyilik hâlleri üzerinde de olumlu etkiler yaratabilmektedir. Yaşam tatmini, bireylerin yaşamlarına ilişkin genel değerlendirmelerini ve öznel iyi oluş düzeylerini yansıtan önemli bir göstergedir. Engelli bireyler açısından yaşam tatmini; fiziksel aktivite yoluyla kendini ifade edebilme, sosyal etkileşim kurabilme ve algılanan engellerin aşılabilmesi gibi süreçlerle yakından ilişkilidir. Bu bağlamda, tekerlekli sandalye basketbolu oynayan sporcuların yaşam tatmini, sporun hem fiziksel hem de sosyal boyutlarının bir yansıması olarak ele alınmalıdır. Nitekim önceki çalışmalar, engelli bireylere yönelik spor faaliyetlerinin yaşam kalitesini artırmada önemli bir rol oynadığını ve sosyal etkileşim, öz

yeterlilik, özgüven ve toplumsal katılım gibi faktörler aracılığıyla yaşam tatminine katkı sağladığını göstermektedir (Carbó-Carrete ve ark., 2016; Groff ve ark., 2009). Bununla birlikte yaşam tatmini; bireysel deneyimler, algılanan sosyal destek ve spor katılımının sürekliliği gibi çok sayıda değişkene bağlı olarak farklılaşabilmektedir.

Bu ilişkiyi daha kapsamlı biçimde açıklamak amacıyla, çalışmanın kuramsal temeli üç temel yaklaşım üzerine inşa edilmiştir: Öz Belirleme Kuramı, Dönüşümcü Liderlik Kuramı ve Engellilikte Güçlenme (Empowerment) Yaklaşımı Öz Belirleme Kuramı'na göre (Deci ve Ryan, 2000), bireylerin yaşam doyumu; özerklik, yeterlik ve ilişkililik olmak üzere üç temel psikolojik ihtiyacın karşılanmasıyla doğrudan ilişkilidir. Takım temelli bir spor olan tekerlekli sandalye basketbolu, sporculara bu üç ihtiyacı deneyimleyebilecekleri destekleyici bir sosyal ortam sunmaktadır. Liderlik yönelimleri yüksek olan sporcular, takım içinde daha fazla sorumluluk üstlenme, karar süreçlerine katılma ve sosyal bağlar kurma yoluyla bu ihtiyaçlarını daha güçlü biçimde karşılayabilmektedir.

Dönüşümcü Liderlik Kuramı; liderlerin bireyleri motive etme, ilham verme ve potansiyellerini ortaya çıkarma yoluyla psikolojik iyi oluşu artırabileceğini ileri sürmektedir (Bass ve Avolio, 1994). Bu çerçevede, engelli sporcuların liderlik yönelimlerinin yüksek olması; sportif performansın ötesinde, yaşam tatmini, özgüven ve psikolojik dayanıklılık üzerinde de olumlu etkiler yaratabilecek bir unsur olarak değerlendirilebilir. Engellilikte güçlenme yaklaşımı ise bireyin kendi yaşamı üzerinde kontrol hissi geliştirmesini, toplumsal yaşama aktif katılımını ve anlamlı sosyal roller üstlenmesini temel almaktadır. Tekerlekli sandalye basketbolcularının liderlik rolleri üstlenmeleri, onların sporcu kimliğinin ötesinde, toplum içinde etkin ve üretken bireyler olarak konumlanmalarını desteklemekte; bu durum yaşam tatmininin artmasında önemli bir psikososyal mekanizma olarak öne çıkmaktadır.

Literatür incelendiğinde engelli sporcuların spor katılımı, yaşam tatmini ve psikososyal iyi oluşları üzerine çeşitli çalışmaların bulunduğu görülmektedir. Ancak tekerlekli sandalye basketbolcuları özelinde, liderlik yönelimleri ile yaşam tatmini arasındaki ilişkiyi doğrudan ele alan çalışmaların son derece sınırlı olduğu dikkat çekmektedir. Özellikle profesyonel düzeyde spor yapan engelli basketbolcuların liderlik yönelimlerinin yaşam tatmini üzerindeki yordayıcı rolünü inceleyen nicel araştırmalar, literatürde önemli bir boşluk oluşturmaktadır.

YÖNTEM

Katılımcılar

Bu kesitsel çalışma, Türkiye Basketbol Federasyonu Tekerlekli Sandalye Basketbol 1. ve 2. Liglerinde forma giyen sporcular üzerinde yürütülmüştür. Araştırmanın örneklem grubunda mümkün olduğunca çeşitli bir temsiliyet sağlamak amacıyla kolayda örnekleme yöntemi, kartopu örnekleme ile desteklenerek kullanılmıştır. Bu kapsamda, araştırmacı tarafından erişilebilen tekerlekli sandalye basketbolculara doğrudan ulaşılmış; katılımcılardan ölçek bağlantısını takım arkadaşları ve diğer basketbolcu arkadaşlarıyla paylaşmaları istenmiştir. Bu yaklaşım, özellikle ulaşılması güç ve sınırlı evrene sahip gruplarda örneklem çeşitliliğini artırmak amacıyla yaygın olarak tercih edilmektedir.

Örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde G*Power 3.1 yazılımı kullanılmıştır (Faul ve ark., 2009). Literatürde, liderlik yönelimi yüksek bireylerde özveri düzeyinin daha yüksek olduğu ve bu durumun yaşamdan elde edilen doyumunu olumlu yönde etkilediği belirtilmektedir (Yurdakul ve ark., 2023). Ayrıca Shelton ve ark., (2022), yaşam doyumunun stresli dönemlerde olumlu liderlik davranışlarının sürdürülmesiyle ilişkili temel psikolojik dayanıklılık faktörlerinden biri olduğunu vurgulamaktadır. Bu bulgular doğrultusunda, güç analizinde kullanılmak üzere orta düzey etki büyüklüğü esas alınmıştır. Pozitif (.30) ve negatif (-.30) korelasyonlar için orta etki büyüklüğü kabul edilerek, %95 güç ($1-\beta$) ve .05 anlamlılık düzeyinde yapılan hesaplamalar sonucunda; korelasyon analizleri için gerekli minimum örneklem büyüklüğü 88, regresyon analizleri için ise 50 katılımcı olarak belirlenmiştir. Olası %10 oranındaki eksik veya geçersiz veri ihtimali dikkate alınarak, hedef örneklem büyüklüğü Patel ve Rowe (1999) tarafından önerilen formül kullanılarak hesaplanmış ve en az 118 katılımcıya ulaşılması gerektiği sonucuna varılmıştır. Araştırma kapsamında, 2024 yılı içerisinde profesyonel düzeyde tekerlekli sandalye basketbolu oynayan toplam 178 sporcuya ulaşılmıştır. Ancak çalışma dahil edilme kriterlerini karşılamayan ve/veya ölçekleri eksik dolduran 41 katılımcı analiz dışı bırakılmış; nihai örneklem grubu analizlere dahil edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanmasında, 'Çok Yönlü Liderlik Yönelimleri Ölçeği' ve 'Yaşam Tatmini Ölçeği' kullanılmıştır. Veri toplama süreci, basılı formlar ve çevrim içi platformlar (Google Formlar) aracılığıyla yürütülmüştür. Her iki ölçek de katılımcılara eş

zamanlı olarak uygulanmıştır. Uygulama öncesinde tüm katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınmış; gönüllülük esası, veri gizliliği ve çalışmadan herhangi bir yaptırım olmaksızın çekilme hakkı konusunda gerekli bilgilendirmeler yapılmıştır.

Demografik bilgi formu

Katılımcıların demografik özellikleri (yaş, sporcu lisans durumu ve engel süresi), araştırmacılar tarafından hazırlanan 'Kişisel Bilgi Formu' aracılığıyla toplanmıştır. Veri toplama sürecinde, ölçeklerin sunum sırasından kaynaklanabilecek sıra etkisini en aza indirmek amacıyla, formlar katılımcılara karıştırılarak farklı dizilimlerle sunulmuştur. Ayrıca, katılımcıların yanıt tutarlılığını ve dikkat düzeyini ölçmek adına ölçek maddeleri arasına dikkat kontrol soruları (örn. 'Şu anda ABD'deyiz') yerleştirilmiştir.

Çok Yönlü Liderlik Yönelimleri Ölçeği

Dursun, Günay ve Yenel (2019) tarafından geliştirilen 'Çok Yönlü Liderlik Yönelimleri Ölçeği'; Politik Liderlik (5 madde), İnsan Kaynaklı Liderlik (5 madde), Karizmatik Liderlik (5 madde) ve Yapısal Liderlik (4 madde) olmak üzere toplam 4 boyut ve 19 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, Tamamen Katılıyorum (5) ifadesinden Tamamen Katılmıyorum (1) ifadesine doğru 5'li likert tipinde derecelendirilmiştir. Ölçeğin güvenirliğine ilişkin iç tutarlılık katsayısı, Politik Liderlik için .80, İnsan Kaynaklı Liderlik için .73, Karizmatik Liderlik için .74 ve Yapısal Liderlik için .72 olarak tespit edilmiştir. Ölçeğin bütünü için iç tutarlılık katsayısı .85'tir. Bu çalışmada ölçeğin bütününe ilişkin iç tutarlılık katsayısı .90, Politik Liderlik için .73, İnsan Kaynaklı Liderlik için .77, Karizmatik Liderlik için .76 ve Yapısal Liderlik için ise .78'dir.

Yaşam Tatmini Ölçeği

Bireylerin yaşam doyumu düzeylerini belirlemek amacıyla Diener ve ark., (1985) tarafından geliştirilen Yaşam Doyumu Ölçeği'nin Türkçe uyarlaması Köker (1991) tarafından yapılmıştır. Ölçek, "Yaşamım birçok yönüyle ideallerime yakındır", "Yaşam koşullarım çok iyidir", "Yaşamımdan hoşnutum", "Şu ana kadar istediğim şeyleri elde edebildim" ve "Yeniden dünyaya gelseydim yaşamımdan hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmezdim" ifadelerini içeren toplam beş maddeden oluşmaktadır. Her bir madde, "Hiç Uygun Değil" ile "Çok Uygun" arasında değişen ve 1'den 7'ye kadar derecelendirilen likert tipi bir ölçek üzerinden değerlendirilmektedir. Ölçeğin Cronbach alfa değeri .87 olarak hesaplanmıştır.

Verilerin Analizi

Veri analizi Jamovi yazılımı (sürüm 2.5.6) kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Toplam 178 basketbolcudan elde edilen veriler incelenmiş; eksik, geçersiz ya da çalışma kriterlerini karşılamayan yanıtlar nedeniyle 41 katılımcı analiz dışı bırakılmıştır. Analizler, kalan 137 basketbolcuya ait veriler üzerinden yürütülmüştür. İlk aşamada, eksik veya geçersiz yanıt içeren ölçekler veri setinden çıkarılmıştır.

Ardından, tüm ölçek maddelerine ait çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleri incelenmiş; Jondeau ve Rockinger (2006) tarafından önerildiği üzere bu değerlerin $\pm 3,00$ aralığında yer alması, verilerin normal dağılım varsayımını karşıladığını göstermiştir. İkili grup karşılaştırmalarında Bağımsız Örneklem t-Testi, çoklu grup karşılaştırmalarında Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) kullanılmış; anlamlı farklılıkların kaynağını belirlemek amacıyla Tukey HSD post-hoc testi uygulanmıştır.

Regresyon analizine geçilmeden önce, analiz varsayımları kontrol edilmiştir. Artıkların normal dağılıma uygunluğunu değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilen Shapiro–Wilk testi sonucunda $p = 0,076$ elde edilmiş ve normal dağılım varsayımının sağlandığı belirlenmiştir. Olası otokorelasyon sorununu incelemek için Durbin–Watson testi uygulanmış ve $DW = 2,03$ değeri elde edilmiştir. Bu değer, artıklar arasında anlamlı bir otokorelasyon bulunmadığını göstermektedir. Ayrıca çoklu doğrusal bağlantı (multicollinearity) varsayımı Varyans Enflasyon Faktörü (VIF) ile değerlendirilmiş ve $VIF = 1,00$ değeri, değişkenler arasında kolinearite sorunu olmadığını ortaya koymuştur. Sonuç olarak elde edilen bulgular doğrultusunda veri setinin regresyon analizi için gerekli istatistiksel varsayımları karşıladığı belirlenmiştir.

BULGULAR

Tablo 1. Normallik testi sonuçları

Ölçekler alt boyutları	Çarpıklık	Çarpıklık St.Hata	Basıklık	Basıklık St.Hata
Politik Liderlik	-,625	,207	-,633	,411
İnsan Kaynaklı Liderlik	-1,309	,207	2,771	,411
Karizmatik Liderlik	-,881	,207	1,169	,411
Yapısal Liderlik	-,660	,207	-,225	,411
Genel Liderlik Ortalaması	-,955	,207	1,307	,411
Yaşam Tatmini Ortalama	-,133	,207	-,631	,411

Ölçek toplam puanlarının basıklık ve çarpıklık katsayıları incelendiğinde basıklık ve çarpıklık katsayılarının $+3$ ile -3 değerleri arasında olduğu gözlenmektedir. Jondeau ve

Rockinger'e (2003) göre alt boyutların çarpıklık ve basıklık katsayıları +3 ile - 3 arasında değiştiğinde bu alt boyutlarında normal dağılım parametrelerine uygun koşulları taşıdığını belirtmiş ve çizilen histogram grafiklerinde de bariz bir sapma gözlemlenmediğinden bu alt boyuttaki verilerin normal dağılım gösterdikleri düşünülmüş verilerin analizinde parametrik testlerden yararlanılmıştır.

Tablo 2. Yaş faktörüne bağlı liderlik düzeyi değişimleri

Ölçek	Yaş	N	$\bar{x}$	Ss	F	p	η^2
Politik liderlik	16–25	46	3,9783	,63976 ^a	11,526	,000*	0,95
	26–35	21	4,3143	,67992			
	36–45	70	4,4800	,43526 ^c			
İnsan kaynaklı liderlik	16–25	46	4,0522	,63025	1,093	,338	–
	26–35	21	3,9238	1,32737			
	36–45	70	4,1857	,59983			
Karizmatik liderlik	16–25	46	3,9435	,64864	1,676	,191	–
	26–35	21	4,0000	1,12250			
	36–45	70	4,1743	,53614			
Yapısal liderlik	16–25	46	4,0924	,61319	,657	,520	–
	26–35	21	4,1905	1,01521			
	36–45	70	4,2393	,58582			
Liderlik (genel)	16–25	46	4,0126	,51115	2,790	,065	–
	26–35	21	4,1028	,99367			
	36–45	70	4,2714	,46661			

* p<0,05 anlamlılık derecesi. abc: gruplar arası anlamlı farklılık

Tablo 2 de görüldüğü üzere katılımcıların politik liderlik düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir (p<0,05). Cohen's d, 16–25 ve 36–45 yaş grupları arasındaki fark için hesaplanmıştır (d = 0,95).

Tablo 3. Yaş faktörüne bağlı yaşam tatmini düzeyi değişimleri

Ölçek	Yaş	N	$\bar{x}$	Ss	F	p	η^2
Yaşam Tatmini	16–25	46	3,0522	,92225 ^a	4,675	,011*	0,71
	26–35	21	3,6952	,88458 ^b			
	36–45	70	3,4343	,82986			

*p<0,05 anlamlılık derecesi. abc: gruplar arası anlamlı farklılık

Tablo 3'te görüldüğü üzere katılımcıların yaş faktörüne bağlı olarak yaşam tatminlerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir (p<0,05). Cohen's d, 16–25 ve 26–35 yaş grupları arasındaki fark için hesaplanmıştır ($\eta^2 = 0,71$)

Tablo 4. Spor yılı faktörüne bağlı liderlik düzeyi değişimleri

Ölçek	Spor yılı	N	$\bar{x}$	Ss	F	p	Cohen'd
Politik liderlik	1-5 yıl	47	3,9915	,58823 ^a	17,153	,000*	1,06
	6-10 yıl	18	4,0444	,79574 ^b			
	11-15 yıl	72	4,5389	,39949			
İnsan kaynaklı liderlik	1-5 yıl	47	4,0723	,70702	3,510	,033*	0,90
	6-10 yıl	18	3,7000	1,3002 ^b			
	11-15 yıl	72	4,2194	,57571 ^c			
Karizmatik liderlik	1-5 yıl	47	3,9191	,71828 ^a	6,411	,002*	0,59
	6-10 yıl	18	3,7222	1,0519			
	11-15 yıl	72	4,2556	,49359 ^c			
Yapısal liderlik	1-5 yıl	47	4,1330	,63813 ^a	7,796	,001*	0,37
	6-10 yıl	18	3,6806	,94248			
	11-15 yıl	72	4,3403	,55078 ^c			
Liderlik (genel)	1-5 yıl	47	4,0235	,55849 ^a	8,754	,000*	0,67
	6-10 yıl	18	3,7924	,96905			
	11-15 yıl	72	4,3385	,42048 ^c			

*p<0,05 anlamlılık derecesi. abc: gruplar arası anlamlı farklılık

Tablo 4'te spor yılına göre katılımcıların liderlik düzeyleri incelenmiştir. Tek yönlü varyans analizi sonuçları, spor yılına bağlı olarak politik, insan kaynaklı, karizmatik, yapısal ve genel liderlik düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğunu göstermektedir ($p<0,05$). Politik liderlik boyutunda, 11-15 yıl spor deneyimine sahip bireylerin ortalamalarının diğer gruplara göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir Benzer şekilde, insan kaynaklı liderlik boyutunda da spor yılına bağlı anlamlı bir farklılık saptanmış; 11-15 yıl spor yapan katılımcıların liderlik düzeylerinin, özellikle 6-10 yıl grubuna göre daha yüksek olduğu görülmüştür ($d:0,90$).

Tablo 5. Spor yılı faktörüne bağlı yaşam tatmin düzeyleri değişimleri

Ölçek	Spor yılı	N	$\bar{x}$	Ss	F	p	η^2
Yaşam Tatmini	1-5 yıl	47	3,1362	1,0164 ^a	4,444	,014*	0,46
	6-10 yıl	18	3,0556	,79055			
	11-15 yıl	72	3,5556	,78380 ^c			

*p<0,05 anlamlılık derecesi. abc: gruplar arası anlamlı farklılık

Tablo 5 incelendiğinde basketbolcuların spor yılı değişkenine bağlı olarak yaşam tatmin düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir. η^2 : 1-5 yıl ile 11-15 yıl spor yapma süresine sahip gruplar arasındaki fark için hesaplanmıştır ($\eta^2 = 0,46$; orta düzey etki).

Tablo 6. Engel zaman durumuna bağlı olarak liderlik düzeyi değişimleri

Ölçek	Engel Zamanı	N	$\bar{x}$	Ss	t	p	Cohen's d
Politik Liderlik	Sonradan	99	4,0105	,70817	-3,035	,001*	0,58
	Doğuştan	38	4,3919	,50703			
İnsan Kaynaklı Liderlik	Sonradan	99	4,0684	,65641	-,306	,739	
	Doğuştan	38	4,1131	,80314			
Karizmatik Liderlik	Sonradan	99	4,0211	,62349	-,511	,587	
	Doğuştan	38	4,0889	,72180			
Yapısal Liderlik	Sonradan	99	4,1645	,68348	-,192	,847	
	Doğuştan	38	4,1894	,67394			
Liderlik (Genel)	Sonradan	99	4,0609	,57701	-1,189	,229	
	Doğuştan	38	4,1962	,60309			

*p<0,05 anlamlılık derecesi

Tablo 6 incelendiğinde basketbolcuların politik liderlik boyutunda da istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Cohen's d, yalnızca anlamlı farklılık bulunan politik liderlik boyutu için hesaplanmıştır (d = 0,58; orta düzey etki büyüklüğü).

Tablo 7. Engel zamanı durumuna bağlı yaşam tatmin düzeyi değişimleri

Ölçek	Engel Zamanı	N	x	ss	t	p
Yaşam tatmini	Sonradan	99	3,1211	,84154	-1,843	,062
	Doğuştan	38	3,4323	,90157		

Tablo 7 incelendiğinde engel zamanına bağlı olarak katılımcıların yaşam tatmin düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir değişim gözlenmemiştir.

Tablo 8. Yaşam tatmininin yordanmasına ilişkin hiyerarşik regresyon analizi

Model	Değişkenler	R	R ²	ΔR^2	F	p
Model 1	Yaş Spor yılı Engel zamanı	,321	,103	–	5,42	,002*
Model 2	Yaş Spor yılı Engel zamanı Liderlik	,567	,322	,219	21,88	,000*

ΔR^2 : liderlik değişkeninin kontrol değişkenleri üzerine ek açıklayıcılığını göstermektedir.

Yaşam tatmini üzerinde liderliğin rolünü incelemek amacıyla; yaş, spor yılı ve engel zamanı değişkenlerinin kontrol edildiği hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır. Analizin birinci aşamasında modele yaş, spor yılı ve engel zamanı değişkenleri dâhil edilmiş; bu

değişkenlerin yaşam tatminini anlamlı düzeyde açıkladığı görülmüştür. İkinci aşamada modele liderlik değişkeni eklenmiş ve modelin açıklayıcılık düzeyinde anlamlı bir artış olduğu belirlenmiştir ($\Delta R^2 > 0$, $p < ,05$). Bu bulgu; liderlik düzeyinin, yaş, spor yılı ve engel zamanı değişkenleri kontrol edildiğinde dahi yaşam tatmini ile anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki sergilediğini göstermektedir.

TARTIŞMA

Engellilik; hastalık, kaza ya da genetik nedenlere bağlı olarak doğuştan veya sonradan ortaya çıkabilmekte ve bireylerin yaşam kalitesi ile psikososyal özellikleri üzerinde çok boyutlu etkiler yaratmaktadır. Bu bağlamda spor, engelli bireyler açısından yalnızca fiziksel sağlığı destekleyen bir etkinlik değil; aynı zamanda psikolojik iyilik hâlini güçlendiren, sosyal etkileşimi artıran ve yaşam doyumunu destekleyen önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir. Engelli sporları arasında tekerlekli sandalye basketbolu hem yüksek katılımcı sayısı hem de rekabet düzeyi nedeniyle öne çıkan branşlardan biridir. Bu doğrultuda, bu çalışmada tekerlekli sandalye basketbol liglerinde mücadele eden 137 erkek sporcunun liderlik yönelimleri ve yaşam tatmini düzeyleri; yaş, spor yılı ve engel olma durumu değişkenleri açısından ele alınmıştır.

Araştırma bulguları, liderlik yönelimlerinin yaş değişkenine göre incelendiğinde yalnızca politik liderlik boyutunda anlamlı bir farklılık bulunduğunu göstermektedir. Bu sonuç, yaşla birlikte sporcuların karar alma süreçlerine daha fazla katılma, stratejik düşünme ve örgütsel sorumluluk üstlenme eğilimlerinin artabileceğine işaret etmektedir. Literatürde yer alan bulgular da bu yorumu desteklemektedir. Nitekim Mark ve ark. (2008), elit sporcular üzerinde yürüttükleri çalışmada yaş ile liderlik stilleri ve sporcu memnuniyeti arasında anlamlı ilişkiler olduğunu bildirmiştir. Benzer şekilde Nazarudin ve ark. (2009), basketbolcuların yaş gruplarına göre antrenör liderlik stillerini algılayış biçimlerinin ve sporcu tatmin düzeylerinin farklılaştığını ortaya koymuştur. Diğer liderlik boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın saptanmamış olması, takım sporlarının doğası gereği liderlik rollerinin büyük ölçüde paylaşılması ve sporcuların uzun süreli birlikte çalışma deneyimleri sonucunda benzer liderlik davranışlarını içselleştirmiş olmalarıyla açıklanabilir.

Yaş değişkenine göre yaşam tatmini düzeylerinde de anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Yaşla birlikte artan deneyim ve psikolojik olgunluğun, bireylerin yaşam olaylarını değerlendirme biçimlerini olumlu yönde etkileyebileceği düşünülmektedir. 16–25 yaş grubundaki sporcuların, kariyerlerinin erken döneminde olmaları ve performans ile fiziksel

uyum sürecinde yaşanan güçlükler nedeniyle daha düşük yaşam tatmini algısına sahip olmaları muhtemeldir (Zabala-Dominguez ve ark, 2023; Çuhadar ve Bozgüney, 2025). Buna karşılık, 26–35 yaş grubundaki sporcuların hem sportif hem de sosyal açıdan daha istikrarlı bir yapı geliştirmiş olmaları yaşam tatminlerini artıran bir unsur olarak değerlendirilebilir. Ancak ileri yaş gruplarında ortaya çıkabilen fiziksel kapasite kaybı ve sağlıkla ilişkili sorunlar, yaşam tatmini üzerinde sınırlayıcı bir etki yaratabilmektedir (Diaz ve ark., 2019).

Spor yılı değişkenine göre yapılan analizler, politik liderlik, insan kaynaklı liderlik, karizmatik liderlik, yapısal liderlik ve genel liderlik boyutlarının tamamında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar ortaya koymuştur. Özellikle 1–5 yıl ile 11–15 yıl spor deneyimine sahip gruplar arasındaki anlamlı farklılıklar, liderliğin büyük ölçüde deneyimle şekillenen bir yeterlik alanı olduğunu ortaya koymaktadır. Uzun yıllar sportif ortamda yer alan sporcuların, takım içi etkileşimleri yönetme, sorumluluk alma ve yönlendirici roller üstlenme becerilerinin gelişmesi, liderlik davranışlarının daha belirgin ve sürdürülebilir hâle gelmesini sağlamaktadır. (House ve Aditya, 1997). Bununla birlikte, spor yılı arttıkça sporcuların üstlendikleri liderlik sorumluluklarının da artması, özellikle orta düzey deneyime sahip bireylerde algılanan stres ve performans baskısını yükseltebilmektedir. Bu bulgu, liderlik rollerinin her koşulda yaşam tatmini üzerinde doğrudan ve olumlu bir etki yaratmadığını; aksine söz konusu ilişkinin bağlamsal değişkenlere bağlı olarak farklılaşabildiğini ve doğrusal olmayan bir yapı sergileyebileceğini ortaya koymaktadır (Vijayakumar ve ark., 2009; Bozgüney ve Büyükipekci, 2022).

Engel zamanı değişkenine göre elde edilen bulgular, yalnızca politik liderlik boyutunda anlamlı bir farklılık bulunduğunu, diğer liderlik boyutlarında ise anlamlı bir değişim olmadığını göstermektedir. Bu duruma bağlı olarak, liderlik özelliklerinin yalnızca engelliliğin ortaya çıkış zamanına bağlı olmadığını; bireysel deneyimler, sosyal çevre ve sportif bağlam gibi faktörlerle şekillendiği söylenilebilir. Yaşam tatmini açısından engel zamanı değişkenine bağlı anlamlı bir farklılık saptanmamış olmakla birlikte, doğuştan engelli bireylerin yaşam tatmini puanlarının görece daha yüksek olması, bireylerin yaşam koşullarına zaman içinde uyum geliştirmeleriyle ilişkili olabilir (Diener, 2000; Kozma ve ark., 1990).

Araştırmanın kuramsal temeli Öz Belirleme Kuramı, Dönüşümcü Liderlik Kuramı ve Engellilikte Güçlenme yaklaşımı çerçevesinde ele alınmıştır. Öz Belirleme Kuramı'na göre, özerklik, yeterlik ve ilişkililik ihtiyaçlarının karşılanması yaşam doyumunu desteklemektedir (Deci & Ryan, 2000). Tekerlekli sandalye basketbolu gibi takım temelli sporlar, sporculara bu

üç temel psikolojik ihtiyacı deneyimleyebilecekleri bir sosyal bağlam sunmaktadır. Dönüşümcü liderlik yaklaşımı ise liderlik davranışlarının bireylerin motivasyonunu ve psikolojik iyi oluşunu güçlendirebileceğini vurgulamaktadır (Bass & Avolio, 1994). Engellilikte güçlenme yaklaşımı bağlamında değerlendirildiğinde, sporcuların liderlik rolleri üstlenmeleri bireysel yeterlik algılarını ve toplumsal katılımlarını artırarak yaşam tatminine katkı sağlayabilir.

Hiyerarşik regresyon analizi sonuçları, liderlik düzeyinin yaşam tatmini ile anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki sergilediğini ortaya koymaktadır. Analizin ilk aşamasında modele dâhil edilen yaş, spor yılı ve engel zamanı değişkenleri yaşam tatminindeki varyansın %10'unu açıklarken, ikinci aşamada liderlik değişkeninin eklenmesiyle açıklanan varyans oranı %32'ye yükselmiştir. Liderlik değişkeninin tek başına %21,9'luk ek bir açıklayıcılık sağlaması ($\Delta R^2 = .219$), liderliğin yaşam tatmini üzerindeki etkisinin demografik ve deneyimsel faktörler kontrol edildiğinde dahi devam ettiğini göstermektedir. Bu bulgu, liderliğin bireylerin öznel iyi oluş göstergeleriyle ilişkili olduğunu ortaya koyan önceki çalışmalarla tutarlılık göstermektedir (Chen ve ark., 2024; Morgeson ve ark., 2010; Snyder ve ark., 2001). Bununla birlikte, liderlik ile yaşam tatmini arasındaki ilişkinin gücü ve yönü; bireysel özellikler, sportif bağlam, algılanan sosyal destek düzeyi ve engellilik deneyiminin niteliği gibi çok sayıda bağlamsal faktöre bağlı olarak farklılaşabilir. Bu nedenle, gelecekte yapılacak araştırmalarda boylamsal ya da deneysel tasarımların kullanılması, liderlik ile yaşam tatmini arasındaki ilişkinin yönünü ve altında yatan mekanizmaları daha net biçimde ortaya koymaya katkı sağlayacaktır.

SONUÇ

Bu araştırma, tekerlekli sandalye basketbolu ile ilgilenen sporcuların liderlik yönelimleri ve yaşam tatmini düzeylerinin yaş, spor yılı ve engel zamanı değişkenlerine göre farklılaştığını ortaya koymuştur. Bulgular, özellikle spor yılı arttıkça liderliğin tüm alt boyutlarında anlamlı bir gelişim olduğunu göstermekte; liderliğin deneyimle şekillenen bir yeterlik alanı olduğunu desteklemektedir. Yaş değişkeni açısından liderlikte yalnızca politik liderlik boyutunda anlamlı farklılıklar belirlenirken, yaşam tatmini düzeylerinin yaşa bağlı olarak değiştiği görülmüştür. Engel zamanı değişkeni ise liderlik ve yaşam tatmini üzerinde sınırlı bir etkiye sahiptir; bu durum, psikososyal uyumun yalnızca engelliliğin ortaya çıkış zamanına bağlı olmadığını düşündürmektedir. Regresyon analizi sonuçları, liderliğin yaşam tatmini üzerinde anlamlı ve pozitif bir yordayıcı olduğunu göstermektedir. Bu bulgular, spor ortamlarında liderlik rollerinin desteklenmesinin engelli sporcuların öznel iyi oluşunu güçlendirebileceğine işaret etmekte ve sporun güçlendirici potansiyelini vurgulamaktadır.

Beyanlar

Çıkar Çatışmaları Yazar(lar)ın beyan edeceği herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Etik Beyanı Bu çalışmanın gerçekleştirilmesi ve yazılmasında bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve kullanılan tüm kaynaklara usulüne uygun şekilde atıfta bulunulduğu beyan edilmiştir.

Finansal Destek Bu çalışma herhangi bir finansal destek almamıştır.

Yazar Katkı Oranı: Araştırmanın tasarımı: H.A. %100, Veri Toplama: H.A. %100, Veri Analizi ve Yorumlama: H.A. %100, Makale Yazımı: H.A. %100, Makale Gönderimi ve Revizyonu: H.A. %100

Açık Erişim Bu makale, Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile yayımlanmıştır. Bu lisans, çalışmanın orijinal yazarlarına ve yayımlandığı kaynağa uygun atıf yapılması koşuluyla, eserin ticari olmayan amaçlarla her türlü ortamda ve biçimde paylaşılmasına, kopyalanmasına, dağıtılmasına, sergilenmesine ve uyarlanmasına (türetilmiş eserler oluşturulmasına) izin verir. Ticari kullanımlar bu lisans kapsamında değildir. Lisansın tam metnine <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/> adresinden ulaşabilirsiniz.

Destek ve Teşekkür Türkiye Tekerlekli Sandalye Basketbol Liginde forma giyen ve araştırmamıza katılan tüm sporculara teşekkür ederim.

KAYNAKLAR

- Abubakar, A. K., Gillam, L., & Sastry, N. (2025). The role of the Internet of Things (IoT) in achieving the United Nations (UN) Sustainable Development Goals (SDGs): A systematic review. *ACM Computing Surveys (CSUR)*, 58(3), 1–46.
- Auxter, D., Pyfer, J., & Huettig, C. (1997). *Principles and methods of adapted physical education and recreation*. Madison, WI: Brown & Benchmark.
- Bozgüney, R., & Büyükipekci, S. (2022). Examining the relationship between the leadership levels and authenticity of the students in the department of recreation. *Pakistan Journal of Medical & Health Sciences*, 16(02), 777–777.
- Carbó-Carreté, M., Guàrdia-Olmos, J., Giné, C., & Schalock, R. L. (2016). A structural equation model of the relationship between physical activity and quality of life. *International Journal of Clinical and Health Psychology*, 16(2), 147–156.
- Chen, P., Yu, H., Lin, C. F., Guo, J., Elliott, J., Bleakney, A., & Jan, Y. K. (2024). Effect of adaptive sports on quality of life in individuals with disabilities who use wheelchairs: A mixed-methods systematic review. *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology*, 19(8), 2774–2790.
- Cohen, A., & Vitaliano, P. P. (2017). Leadership in sport: The role of leadership styles in athletic performance and satisfaction. *Journal of Applied Social Psychology*, 47(10), 582–592. doi:10.1111/jasp.12414
- Çuhadar, A., & Bozgüney, R. (2025). İş yaşam kalitesinin güvenlik iklimi üzerine etkisi: Antrenörler ve spor uzmanları üzerine bir araştırma. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 19(3), 156–167.
- Diaz, R., Miller, E. K., Kraus, E., & Fredericson, M. (2019). Impact of adaptive sports participation on quality of life. *Sports Medicine and Arthroscopy Review*, 27(2), 73–82.
- Diener, E. (2000). Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index. *American Psychologist*, 55(1), 34–43. doi:10.1037/0003-066X.55.1.34
- Faul, F., Erdfelder, E., Buchner, A., & Lang, A. G. (2009). G*Power 3.1: Tests for correlation and regression analyses. *Behavior Research Methods*, 41(4), 1149–1160. doi:10.3758/BRM.41.4.1149
- Groff, D. G., Lundberg, N. R., & Zabriskie, R. B. (2009). Influence of adapted sport on quality of life: Perceptions of athletes with cerebral palsy. *Disability and Rehabilitation*, 31(4), 318–326.
- House, R. J., & Aditya, R. N. (1997). The social scientific study of leadership: Quo vadis? *Journal of Management*, 23(3), 409–473.
- Jondeau, E., & Rockinger, M. (2003). Conditional volatility, skewness, and kurtosis: Existence, persistence, and comovements. *Journal of Economic Dynamics & Control*, 27(10), 1699–1737.

- Karasar, N. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar ilkeler teknikler*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kayama, M., Yan, G., Adams, A., & Miles, R. J. (2023). "The wheelchair really is just a piece of athletic equipment to play the sport of basketball": The experience of college athletes with disabilities navigating social inclusion and exclusion. *Children and Youth Services Review*, 155, 107251.
- Köker, S. (1991). *Normal ve sorunlu ergenlerin yaşam doyumu düzeylerinin karşılaştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kozma, A., Stone, S., Stones, M. J., Hannah, T. E., & McNeil, K. (1990). Long- and short-term affective states in happiness: Model, paradigm and experimental evidence. *Social Indicators Research*, 22(2), 119–138.
- Mark, W., Richard, H., & Richard, T. (2008). Organizational citizenship behavior in sport: Relationships with leadership, team cohesion, and athlete satisfaction. *Journal of Applied Sport Psychology*, 20(1), 25–41.
- Morgeson, F. P., DeRue, D. S., & Karam, E. P. (2010). Leadership in teams: A functional approach to understanding leadership structures and processes. *Journal of Management*, 36(1), 5–39. doi:10.1177/0149206309347376
- Nazarudin, M. N., Mohamad, N. H., Marjohan, J., Soh, G., & Anuar, D. (2009). Coaching leadership styles and athlete satisfactions among Malaysian university basketball team. *Research Journal of International Studies*, 9, 4–11.
- Özdemir, G., & Ersoy, G. (2009). Interaction of nutrition, health and performance in disabled athletes. *Turkish Journal of Physical Medicine and Rehabilitation*, 55(3), 116–121.
- Patel, H. I., & Rowe, E. (1999). Sample size for comparing linear growth curves. *Journal of Biopharmaceutical Statistics*, 9(2), 339–350. doi:10.1081/BIP-100101180
- Shelton, C. D., Hein, S. D., & Phipps, K. A. (2022). Positive and proactive leadership: Disentangling the relationships between stress, resilience, leadership style and leader satisfaction/well-being. *International Journal of Organizational Analysis*, 30(2), 408–429.
- Snyder, M., & Cantor, N. (2001). Understanding person-situation interactions: The role of social skills in the person-situation debate. *Personality and Social Psychology Review*, 5(1), 1–13. doi:10.1207/S15327957PSPR0501_1
- Spaaij, R., Magee, J., & Jeanes, R. (2014). *Sport and social exclusion in global society*. Abingdon, Oxon: Routledge.
- Vijayakumar, P. B., Morley, M. J., Heraty, N., Mendenhall, M. E., & Osland, J. S. (2018). Leadership in the global context: Bibliometric and thematic patterns of an evolving field. In *Advances in Global Leadership* (pp. 31–72). Bingley, UK: Emerald Publishing Limited.
- World Health Organization. (2023). *WHO global disability action plan 2014–2021: Better health for all people with disability*. Geneva, Switzerland: WHO Press.
- Yurdakul, S., & Kosa, G. (2023). Hizmetkâr liderliğin iş yaşam kalitesine etkisinde: Mesleki canlılığın aracı rolü. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 15(2), 1100–1115.
- Zabala-Dominguez, O., Rubio Florido, I., Lázaro Fernández, Y., & Borrajo Mena, E. (2023). Life satisfaction and psychological capital in athletes with physical disabilities. *Behavioral Sciences*, 13(12), 1010.